

Könyvismertető

Jász Anikó – Kordé Nóra: **Bajai sírkertjeink, neves elődeink**

Bajai Városvédő és -szépítő Egyesület

Türr István Múzeum

(Bajai városvédők kiadványa 1.)

Baja, 2023. 288. p.

„... az elődök tisztelete és félelme a közösség által megélt múlt tiszteletére és védelmére is int.” – írta Kunt Ernő *Az utolsó átváltozás. A magyar parasztság halálképe* című doktori disszertációjában.

Jász Anikó nyugalmazott helytörténeti könyvtáros és Kordé Nóra történész az idézett gondolat jegyében rötta le tiszteletét az elhunyt jeles bajai személyek előtt a *Bajai sírkertjeink, neves elődeink* című hiánypótló helytörténeti kiadványukkal. A könyv ötlete a Bajai Városvédő és -szépítő Egyesülettől származik, amelynek elnöke, dr. Cseh Béla nagy erővel szorgalmazta a kötet megszületését, ami a Türr István Múzeum közreműködésével 2023 decemberében jelent meg.

A kiadvány bevezető tanulmányában Kordé Nóra általános áttekintést ad az európai, szűkebben a magyarországi temetkezési szokásokról a római kortól egészen a 20. századig.

A temetkezés szabályozásával kapcsolatban érdemes megemlíteni néhány mérföldkövet. Elsőként a tridenti zsinat (1545–1563) rendelkezését, amely lehetővé tette, hogy a települések határán jöjjenek létre a temetők. Ezt követően Mária Terézia adott ki fontos rendeletet 1777. szeptember 2-án, amelyben megtiltotta a templomban és a templomkertben történő temetkezést. Az 1868. évi LIII. törvénycikk egyik paragrafusa pedig lehetővé tette a különböző felekezeti hívek közös temetőben való eltemetését. Az elhunytak hamvasztása Magyarországon csak a 20. század második felében kezdett el terjedni, annak ellenére, hogy Debrecenben már 1928-ban megépült az első krematórium. A ravatalozók építését 1954-ben miniszteri utasítás rendelte el, amely alaposan megváltoztatta a halotti szokásvilágot.

A könyvben helyet kapott Csuvár-Andrási Réka és Pap Evelin Régészeti korú temetők városunkban című tanulmánya. A Türr István Múzeum régészei számba vették a Baján feltárt, az őskortól a kora újkorig elvégzett temetkezéseket. A rézkorra keltezhető az a legkorábbi zsugorított csontvázas temetkezés, amit a Dózsa György út 233. számú lakóház telkén került elő 1960-ban. A halott mellett edénytöredékeket, obszidián pengéket, állatcsontokat, a sír közelében részleges marhatemetkezést tárt fel Köhegyi Mihály régész.

Az új régészeti kutatási eredmények közül említésre méltó az Ipartelepi úton, a Jankó-dűlőben 2022-ben feltárt avar-kori lelőhely, ahol koporsómaradványokat, deszkával fedett cölöpszerkezetes sírokat, kettős temetkezéseket dokumentálhattak a bajai múzeum régészei.

A népvándorláskori temetkezések kapcsán fontos megemlíteni a gyakori sírrablásokat, sírbolygatásokat, amelyek – nehezítik ugyan az egykori temetkezési szokások értelmezését, ám – felvetik a sírjelek állításának gyakorlatát, amelyek az elhunyt társadalmi rangjára (esetleg a nemére, életkorára), vagyoni helyzetére is utalhattak.

A régészeti korú temetők rövid ismertetését követően Kordé Nóra a bajai történeti és a köztemetők kialakulásáról nyújt átfogó képet. A Türr István Múzeum történész muzeológusa tanulmánya megírásához a nyomtatott és az interneten elérhető digitális szakirodalmi adatok gondos összegyűjtése mellett levéltári, adattári és irattári kutatómunkát is végzett. A Rókus, a Kálvária, a Görögkeleti szerb, az Izraelita (régi és új), a Bajaszentistváni, a Józsefvárosi és a Kiscsávolyi temetők, valamint a Bokodi úti köztemető vázlatos történetének megírása – a temetőnként eltérő forrásadottságok ellenére is – hiánypótló munka. A tanulmány a felsorolt temetők mellett kitér a második világháború idején a helyi hadifogolytáborban elhunyt

áldozatok hősi temetkezési helynek számító tömegsírhelyeire, valamint a szovjet katonasírokra, a háborús áldozatok emlékműveire.

A fejezetben többek között olyan érdekességekről olvashatunk, hogy miként változott Baján a szegények temetkezési helye, kik nyugszanak egyes bajai templomok kriptáiban, hogyan történt egy temető bővítése, mikor és hogyan zajlott a felekezeti sírhelyek kijelölése.

A könyv második nagyobb egysége a bajai temetőkben nyugvó neves személyek adattára, amelyet Jász Anikó állított össze. Az adattár összeállítását többéves, a bajai temetőkben végzett terepmunka (sírazonosítás fényképezés), levéltári és digitális adatbázisokban végzett kutatómunka előzte meg. Az adattárban olyan köztisztviselőben álló személyek – városvezetők, intézményigazgatók, művészek, zenészek, egyházi személyek, pedagógusok, iparosok, katonák, díszpolgárok – síremlékeinek fotói találhatóak, akik munkavégzésükkel, közösségi szerepvállalásukkal, jellemükkel kiemelkedtek Baja polgárai közül. A kiscsávolyi Szent György sírkápolna sírkertje már lezárt és részben felszámolt, az ortodox hitű szerbek – kissé méltatlanul szerteszét heverő – sírkövei napjainkban már nehezen beazonosíthatóak, emiatt a kötetben sem szerepelnek.

Az adattár után ábécé regiszteres névmutató található, ahol az egyes személynevek mellett az illető eltemetési helyét jelző temető rövidített betűjele és a parcella száma van feltüntetve.

A jövőt illetően, gondolva az utókorra, a sírhelyek lokalizálását megkönnyítendő érdemes lenne mindegyiknek a GPS koordinátáit feltüntetni. A sírok adatait pedig egy olyan internetes adatbázisba rendezni, amely bárki számára hozzáférhetővé teszi és megkönnyíti a keresést.

A kötet végén térképmelléklet található Baja régészeti korú és jelenlegi temetőiről. Az egyes sírok közötti könnyebb tájékozódást segítik a Rókus, a Kálvária, a Szentistváni, a Józsefvárosi, a Kiscsávolyi sírkertek és a Bokodi úti köztemető parcellás beosztásáról készített ábrák.

Nehéz elfogulatlanul bárkit is kiemelni a kötetben szereplő személyek közül. Engedjék meg, hogy szubjektív módon olyan személyekre emlékezzem a nevük felsorolásával, akikkel a már két évtized óta tartó bajai tartózkodásom alatt – a város kulturális ügyei kapcsán, valamint a Bajai Honpolgár folyóirat egykori szerkesztőjeként – megismerkedhettem: Solymos Ede (1926–2008), dr. Rendes Béláné Sztrikinác Katalin (1927–2008), Cserba György (1912–2008), Mezei Lajos (1939–2009), Baráti György (1942–2010), Schmidt Antal (1944–2010), B. Mikli Ferenc (1921–2013), Udvardi Erzsébet (1929–2013), Bálint László (1933–2014), Bánáti Tibor (1925–2015), Tax Imre (1930–2019), Albert Sándorné Újpéteri Edit (1925–2021) és Schmidt Lajos (1942–2022).

Requiescant in pace!

A recenzens bízik abban, hogy a kötet szerzői folytatják kutató és feldolgozó munkájukat és az ismertett műnek lesz folytatása.

A könyvet ajánljuk minden bajai és Bajáról elszármazott lokálpatrióta személynek, a város helytörténete iránt érdeklődő, a kisvárosi közösségi életet egykor meghatározó jeles elődöket tisztelő honpolgárnak.

A kiadvány a Türr István Múzeum (Deák Ferenc u. 1.) emeleti recepcióján megvásárolható.

Kothencz Kelemen